

בכורות כד ADDENDUM

משה שווערד

1. איזהו מקומן מסכת בכורות דף כד עמוד א

למאי נפקא מינה למלקא עלה משום אותו ואת בנו:

נפק"מ נוספות:

[1] לכאורה איכא נפק"מ גם לחזיר כרוך אחר רחל אי מותר באכילה כדלקמן, אלא נראה שרצה למצוא נפק"מ ללקות עלה, ואילו לענין חזיר כרוך אחר רחל לכל היותר הוי ספיקא בלבד. [וכעי"ז מקשינן לקמן על מימרא דר' יוחנן "עד דאשמעינן חזיר לישמעין טלה ולמילקי עלה משום או"ב"].

[2] ומים קדושים הקשה דמצי למימר נפק"מ לענין בכורה גופה, כגון בהמת ישראל שודאי לא ילדה, ונמצאת באגם כשבנה כרוך אחריה, דאי מחזקינן בודאי בנה הוי בכור ודאי, ואי לא הוי ספק בכור. וכתב שדוהק לגמ' שימצא ספק כה"ג בבית ישראל. אמנם לפי דברינו ניהא שהגמ' מחפשת נפק"מ גמורה לענין מלקות ולא לענין ספק בעלמא. וראה עוד הערות להגריש"א.

2. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת בכורות דף כד עמוד א

למאי נפק"מ למילקי עליה משום אותו ואת בנו. הא דלא קאמר נפק"מ בגוונא דידעינן דלא ילדה יותר מאחד ואנו מסופקים אם זה הוא לגבי בכור דאיירי הכא בכל גוונא. ורצה לנקוט נפק"מ דמשכחת לה בכל גוונא גם אם הולידה כבר כמה ופשוט.

3. איזהו מקומן מסכת בכורות דף כד עמוד א

עד יבא ויורה צדק לכם:

א] האם אליהו יכול להורות הלכה?

פירש רש"י עד שיבא אליהו ויורה אם מותר אם אסור. והנה המשל"מ (פ"ט מאישות סוף ה"ו) כתב דדוקא ספק במציאות שייך לומר אם יבא אליהו וכו', ולא בספיקא דדינא שאינו יכול לפשוט. והקשה בהגהות רעק"א שם מסוגיין ומסוגיות רבות נוספות דמשמע שגם ספק בדין מתברר על ידי אליהו.

ולכאורה יש לחלק, בזמן הזה דוקא אין יכול אליהו לפשוט ספיקא דדינא דלאו בשמים היא [כמש"כ רש"י בשבת קח. (ד"ה מאי), ועי' הגהות מהר"ץ חיות שם], אך לעתיד לבא אדרבה כל הספיקות עתידין להפתר על ידי אליהו, כמש"כ בחי' מרן רי"ז הלוי עה"ת (פר' פנחס), שאליהו הוא פנחס ממקבלי התורה, ואצלו גנוזה הקבלה והמסורת, ועל ידו תוחזר לנו קבלת התורה כנתינתה מסיני, לפי שהוא עודו חי וקיים ולא נותק אצלו סדר הקבלה והמסורת. וכדברים הללו כתב גם המבי"ט בספרו בית אלוקים (שער היסודות, סו"פ ס', ד"ה ולהיותו מתמיד).

4. איזהו מקומן מסכת בכורות דף כד עמוד א

מיהו מספקא ליה אי סבר רשב"ג יולדת מרחמת או אינה מרחמת:

בגדר רובא עדיף מחזקה:

הקשה מהרי"ט אלגזי (אות ב' סק"ג ואות ל"ט) דהא משמע אי פשיטא לרשב"ג דאפילו יולדת אינה מרחמת בין במינה ובין באינו מינה, היה חזיר זה מותר באכילה מכח חזקה זו, והלא רובא עדיף מחזקה, ורוב בהמות במינן יולדות כדמוכח בחולין עז, ושורת הדין לפסוק דחזיר הוא ואסור באכילה.

ותירץ על פי מש"כ מהרי"ט דהא דרוב עדיף מחזקה היינו כגון העמד דבר על חזקתו, אבל חזקה דסברא או טבע אלימא טפי מרובא, והכי נמי הוא חזקה דסברא דאנן סהדי שאין מרחמת אלא על בנה.
והיד דוד כתב דאין לסייע מכאן למהרי"ט שכל חזקה דסברא עדיפה מרוב, די"ל שהכא אינה כלל חזקה אלא כודאי שכמעט לא ימצא דמשתנה, משא"כ חזקה כגון אין אדם פורע בתוך זמנו לעתים ימצא מי שפרע בתוך הזמן. וכן נקט החזו"א (בכורות כא. ד.) דלרשב"ג דאין מרחמת אלא על בנה הוי עדות גמורה וכודאי חשיבא.

5. איזהו מקומן מסכת בכורות דף כד עמוד ב

ד"ה והיינו טעמא - ויש לתמוה מה שייך לשאול זה על יום טוב אי במתכוין פשיטא להו דאסור ואי בשאין מתכוין פשיטא להו דשרי - נראה דר"ל פשיטא לסוגיא דשרי, דהא הכי נקטה בפשיטות לצד השני בבעיית הגמ'. ושו"מ שכן פירש מים קדושים, והוסיף דפשוט טפי לסוגיא דאינו מתכוין מותר, דפסקינן בשבת הלכתא כר' שמעון בגרירה...

א. ספר השל"ה הקדוש - בעשרה מאמרות - מאמר שלישי ומאמר רביעי (כח)

וכענין זה קבלתי מפי קדוש ה' אבא מורי זלה"ה, פירוש המאמר בחולין פרק כל הבשר (קט, ב), אמרה ליה ילתא לרב נחמן, מכדי כל דאסר לן רחמנא שרא לן כותיה, אסר לן דמא שרא לן כבדא, נדה דם טוהר, חלב בהמה חלב חיה, חזיר מוחא דשיבוטא, גירותא לישנא דכוורא, אשת איש גרושה בחיי בעלה, אשת אח יבמה, גויה יפת תואר. בעינא למיכל בשרא בחלבא, אמר ליה רב נחמן לטבחי, זוויקי לה כחלי, עד כאן. וקשה, וכי אשה חשובה כמו ילתא תדבר עם בעלה רב נחמן דברים כאלה אשר הם לפום ריהטא דברים בטלים, ולא זו אלא אף זו שקבעו רז"ל הדברים בתלמוד. ואין לומר שהתלמוד קבע הדברים ללמוד הדין, שאמר זוויקו לה כחלא, שיוצא מזה הרבה לענין דינא כמו שהאריכו התוספות והפוסקים, דאי משום הכי היה לו להתלמוד לקצר ולא להביא ריש הדברים. ופירש אבא מורי זלה"ה, שמאלו הדברים יוצאים ענין גדול, והוא הדבר אשר דברתי, שבכל לא תעשה יחשוב בלבו החשק שהוא חושק לעשות, ומניח ואינו עושה בשביל כבוד שמים, כענין שאמר רבן שמעון בן גמליאל (תו"כ קדושים), לא יאמר אדם אי אפשרי בבשר חזיר, אבל יאמר אפשרי ומה אעשה ואבי שבשמים גזר עלי. וזהו הענין שאמרה ילתא, כל מה שאסר רחמנא שרי לן כנגדו, כדי שננטעם ונדע טעם האיסור שטעמו טוב ונחשוק אותו, ונניח האסור בשביל כבוד הבורא. וכן טעם השיבוטא כטעם החזיר, ואז נדע שטעם החזיר הוא טוב ונחשוק אותו, ונניח בשביל כבוד הבורא. והנה אסר לנו התורה בשר בחלב, במה יהיה לנו חשק לבשר בחלב שנאמר אנו מניחין בשביל כבוד הבורא, אמר ליה זוויקו לה כחלא. ומה מאוד מתקו דברי אבא מורי זלה"ה בפשט הזה:

ב. אור החיים ויקרא פרשת שמיני פרק יא

(ג) כל מפרסת וגו' מעלת גרה. יתבאר על דרך אומרים ז"ל (חולין נט א) כל בהמה שמפרסת פרסה היא מעלת גרה, חוץ מן החזיר, והוא אומרו כל מפרסת וגו' מעלת גרה, פירוש בידוע שהיא מעלת גרה, ומיעט אחר כך החזיר שיצא מהכלל. ואולי ממה שלא הוציא מן הכלל סמוך להודעת הכלל רמז שאפילו החזיר בכלל, על דרך אומרים ז"ל (רבינו בחיי בשם תנחומא) למה נקרא שמו חזיר שעתיד לחזור להיות מותר, ומעתה כלל כל מפרסת וגו' היא מעלת וגו' לא יצא מכללו דבר, ועל זמן מהזמנים אמר החזיר שהוא מפרס וכו' לא יגר:

ג. פירוש זמרת הארץ-על פרק שירה: יעב"ץ

ואין כלן גנלי והמשכיל יבין (אמר יעקב * כלן לריך אני להטרה קטנה * יודע המעיין * כי כל הכ"ח חף חותן שאין עשורין יש להם מקביל לו שורש וחתימה בקדושה ונחמייס ע"י תגבורת החסדים הממתיקים דיניהם הדוגמא מפורסמת בפני ארץ ופני נשר שנמרצנה * ומהם תקיש לשאר * ואפי' החזיר חמרו רז"ל [ילמדנו] שעתיד הקב"ה להחזירו לנו ולהחזירו. חזן מפני גדול עומתו וזוכתו * אין לו שום תיקון עכשו עד לעתיד לבוא שיעביר הקב"ה רוח העומתה מהארץ * וחמרו העצמיים * שאינו יכול להסתכל בשמים * וזה מחמת נפילתו בעמקי הקליפות והוקף דיניו * על כן לא נזכר בפ' שורש זו (ולא פרסמוס הניחא רק נרמזה בכתובים) שאין זו שום בירור עכשו ע"י האדם * עם היות מעיו דומין לבני אדם. וכן עיניו דומות כקוף בפני אדם ויש בו סימן עברה דמלוגית ופושט עלפיו * משא"כ נשאר העומתים * וזה יהיה הלעס וידעס כוללת למה שקדם ושיבוחר ככלן עוד יותר * פ"ה מי כמוכה באלים. דרשו זו באלמים כרחל לפני גוזזת נחלמה. המשכיל יבין. גם ישראל נקראו אלים כמש"ל בני

ד. מהר"ל-חידושי אגדות

כל מה דאסיר לן שרי לן וכו'. פ"י שאם לא כן לא היה נברא האסור כלל, דלמה יברא הש"י דבר שהוא אסור. דודאי מפני שהוא אסור הוא טמא ולמה יברא אותו, אלא בשביל שנברא ההיתר נברא האיסור עמו. כמו האומות שאין ראוי להם הבריה, רק בשביל שנבראו ישראל וראוי להם הבריה נבראו האומות, כי דבר זה אי אפשר שיהיו נבראים ישראל בלבד. וכן אם לא היה דבר מותר כנגדו לא היה נברא האיסור, רק בשביל ההיתר נברא האיסור כי אין בריאת ההיתר בלבד. ועוד כי כל איסור הוא יוצא חוץ מן הראוי, ואם לא היה ענין זה מותר כלל לא שייך שהוא יוצא חוץ מן הראוי שהרי לא תמצא היתר בזה לכך צריך לומר שהיתר קודם ואיסור יוצא מן הראוי להיות ודבר זה ברור:

ה. בן יהוידע על נזיר דף כג/א

ודע כי מה שאמרו רז"ל למה נקרא שמו חזיר שעתיד לחזור, דהיינו שיהיה נטהר וניתר, אע"ג דאין מצות בטלים לעתיד לבא, היינו שבזה עושה השי"ת חדשה שיהיו כל החזירים הנוולדים מן החזירים, נולדים בשני סימני טהרה, שיהיו פרסותיהן סדוקות ומעלים גרה, ואחר שיוולדו אלו בשני סימני טהרה, ימותו החזירים הראשונים, ונמצא החזיר הנמצא בעולם הוא טהור ומותר, כי יש בו שני סימני טהרה:

ו. מפנקסו של הג"מ מרדכי אפרים המכונה ר' פישל סופר על ויקרא

והק' הגאון הגדול ר' אבא זצ"ל אבדק"ק פפ"ד [הוא הג"מ אברהם אבוש] מה דאיתא במדרשים שלכך נקרא חזיר בשם ההוא, שעתיד הקב"ה להחזיר ולהתיר, אבל עכשיו הוא באמת אסור, וא"כ לשיטת א"י הנ"ל, היה ראוי שיהיה דשיל"מ ולא יתבטל. והנה אם כי כוונת המדרש על חזיר מיער דהיינו אדום שלעתיד יתהפכו כל האומות ויודי לשמו הגדול, אך אין המדרש יוצא מיד פשוטו, וי"ל דבספר "תולדות יצחק" מפ' דלכך אסר לנו ה' כל שאיננה שוסעת שסע פרסות, מפני שאותן החיות והבהמות שפרסותיהן אינן סדוקות המה נלחמים ברגליהם ומכין ודורסין בהם והמה יש להם ארס גדול ולכך אסרה התורה אותם, ולכך צריכין להיות מעלה גרה בעבור שאותו הבעל חי הוא דק ורך ובעבור שהמזון הוא רחוק מהיותו מזון לאותו הבע"ח, הוצרך הטבע בחכמת בוראו לתת בו כלים רבים ועיכולים רבים לשישוב המזון דק, אבל הבעל חי החומרי אין צריך כ"כ עיכולים והמזון חומרי ראוי לו, ולכן מי שהוא מעלה גרה הוא שחזור המאכל להתעכל בפה ובאצטומכא פעם אחרת, וא"כ אותו בעל חי דק ורך ומזונו דק ורך. והמה ראוי לאכול מחמת עדינות טבעיהם, משא"כ מי שטבעה גסה מזיק לנו. והנה בוודאי שהקב"ה לא יעקור מצוה אחת מכל המצוות כמו שמקשין המפרשים ומחקרים על המדרש הנ"ל, אבל באמת לעתיד ישנה הקב"ה את טבע החזיר ויפשיט זוהמתו, וטבעו יזדכך, ובאם יזדכך טבעו ממילא יעלה גרה ויהא מותר לנו, ולא נעקרה עי"ז מצוה מהתורה כי הרי מצוה קיימת לעולם שהחזיר שגס בטבעו ועי"ז לא יעלה גרה יהי אסור לעולם, והא תינח אותו שיהיו אז בחיים ישתנו טבעם וישתרו ממילא, אבל אותו שנתערב לנו בתבשיל או בין חתיכות אחרות שלא נזכר טבעו קודם מיתתו יהי אסור לעולם ולכך לא מיקרי דבר שיל"מ ודו"ק:

ז. רבינו בחיי ויקרא פרשת שמיני פרק יא

ובמדרש: הזכיר כאן ארבע חיות אלה בארבעה פסוקים, כל חיה וחיה בפסוק בפני עצמו, לרמוז על ארבע מלכיות שהיו בזמנים חלוקים כל אחד ואחד גלות בפני עצמו. ודרשו רז"ל (תנחומא שמיני, ח) את הגמל זו מלכות בבל, שנאמר: (תהלים קלז, ח) "בת בבל השדודה אשרי שישלם לך את גמולך שגמלת לנו". את השפן, זו יון שבטלה התורה מפי הנביאים, שנאמר: (עמוס ח, יא) "הנה ימים באים נאם ה' אלהים והשלחתי רעב בארץ לא רעב ללחם ולא צמא למים כי אם לשמוע את דברי ה'", וכתוב: (עמוס ח, יב) "ונעו מים עד ים". ואת הארנבת, זו מדי שעשתה את ישראל פאה והפקר להשמיד להרוג ולאבד, וכן שם אשת תלמי ארנבת שמה. ואת החזיר, זו מלכות גלות הרביעי, שנאמר: (תהלים פ, יד) "יכרסמנה חזיר מיער". ...

ומדרש תנחומא: למה נמשלה מלכות זו לחזיר, שעתיד הקב"ה להחזיר עליהן מדת הדין. ויש נוסחאות שכתוב בהן: שעתיד להחזיר העטרה ליושנה, והענין כי שני המקדשים נבנו ע"י ישראל, בית ראשון בנה שלמה שהוא מזרע יהודה, בית שני בנה זרובבל שהיה ג"כ מזרע יהודה, שנאמר: (זכריה ד, ח) "ידי זרובבל יסדו" וגו', ונעשה על ידי כורש שנתן רשות בזה, אבל הבית השלישי עתידה אומה זו לבנותו, וזהו שאמרו: עתיד להחזיר העטרה ליושנה, לפי שהוא החריבו.

ויש נוסחאות שכתוב: עתיד הקב"ה להחזירו לנו, וההמון מבינים שהחזיר יהיה טהור לישראל, אבל באור הענין על הכח שלו שהוא מצר לישראל, ולעתיד ישוב עם שאר כל הכחות לעזור ולתמוך לישראל כי ירבה השלום בעולם, שנאמר: (ישעיה יא, ו) "וגר זאב עם כבש" וגו', וכתוב: (ישעיה יא, ט) "לא ירעו ואל ישחיתו בכל הר קדשי".